

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНОГО РЕЛІГІЙНОГО ФОНДУ БУКОВИНИ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В АВСТРІЙСЬКІЙ ТА РУМУНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті аналізуються особливості функціонування Православного релігійного фонду Буковини, представлені у наукових візіях австрійських і румунських науковців. Зазначається, що різні історичні епохи та етнічна приналежність дослідників сприяли необ'єктивному вивченню проблеми та породили неоднозначні твердження. Зауважується, що відмінні наукові підходи та нова методологія сьогодні уможливають розвиток аналітичних досліджень проблемних питань Православного фонду і дозволяють неупереджено вивчити процес його створення та діяльності.

Ключові слова: Православний фонд, історіографія, Буковина, наукові дослідження, австрійські вчені, румунські вчені.

Постановка проблеми. Створення та функціонування Православного фонду в другій половині XVIII ст. є безперечно якісним показником розвитку Православної церкви на Буковині. Формування Релігійного фонду з церковного майна позитивно вплинуло на соціально-культурне становище регіону. Зокрема, Фонд бере на себе важливі завдання, вирішення яких потребувало значних зусиль та капіталовкладень – будівництво церков, утримання духовної ієрархії, створення шкіл тощо. Власне діяльність Православного фонду мала визначальний вплив на розвиток суспільства, що проявлявся в можливостях Церкви забезпечити піднесення всього буковинського краю під адміністративним наглядом австрійської влади.

На сучасному етапі історіографія дослідження Православного фонду Буковини, внаслідок появи значної кількості розвідок вітчизняних та зарубіжних авторів, потребує переосмислення теоретико-методологічних засад, що зумовлює актуальність даного дослідження. Необхідно відзначити суттєву розбіжність австрійських і румунських вчених в описі та оцінках діяльності Православного фонду, що часто пояснюється певними ідеологічними чинниками. Тому дана проблематика вимагає серйозних наукових розвідок і є актуальною. **Метою** даної статті є дослідити специфіку функціонування Православного фонду в історіографії австрійських і румунських науковців.

Дана мета зумовлює виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати наукову літературу з проблем Православного фонду в австрійській історіографії;
- дослідити специфіку висвітлення діяльності Релігійного фонду румунськими науковцями;
- виявити відмінності в австрійській і румунській інтерпретаціях функціонування Фонду та дати їм об'єктивну оцінку.

Рівень розробки проблеми. Фахові дослідження, присвячені питанням утворення та функціонування Православного фонду в структурі Православної церкви на Буковині, розпочалися у кінці XVIII ст. Їх можна умовно розділити на чотири періоди: австрійський, румунський, радянський та український. Вони обумовлені історичним минулим краю, який входив до складу різних держав. Відтак наукові праці, що стосуються створення та діяльності Православного релігійного фонду, стали предметом наукових пошуків зарубіжних і вітчизняних фахівців. Серед австрійських дослідників варто згадати наукові доробки таких вчених, як Ф.Вікенгаузер, Р.Кайндль, Ф.Ціглауер, Е.Фішер та сучасні студії К.Шарра. Їхні роботи є неповними, або частково розкривають специфіку функціонування Релігійного фонду та потребують уточнення. Більш предметно діяльність релігійного

фонду вивчали румунські фахівці: І.Ністор, Г.Сирбу, А.Мораріу, які здебільшого написані за об'єктивної потреби обґрунтувати «румунськість» Фонду або захисту його інтересів. Науковий доробок на сучасному етапі представлений у фахових роботах М.Якобеску, С.Кліпи, Д.Валенчука. Окремо варто відзначити їхній вагомий вклад у розробку проблеми, однак дані праці не можуть претендувати на об'єктивність. Питання, пов'язані з функціонуванням Фонду, входили також до візій російських науковців Г.Воскресенського, В.Мордвинова, Г.Губки, де акцентувалася увага на правовій оцінці його діяльності. Наукові дослідження українських вчених з означеної проблеми представлені в працях С.Догмари, І.Буховець, М.Гайковського, що написані під впливом радянського державного апарату. Сучасні наукові розвідки з діяльності буковинського фонду стали предметом наукових зацікавлень С.Яремчука, М.Чучка, В.Ботушанського. Проте специфіка утворення та функціонування Релігійного фонду розглядалася в контексті досліджень діяльності Православної церкви і не є поглибленими та потребують суттєвого доповнення.

Виклад матеріалу. У даній статті ми розглянемо два періоди історіографії проблеми – австрійський і румунський. Незважаючи на ґрунтовність даних досліджень, варто зауважити, що значна їх частина характеризується відповідною тенденційністю чи кон'юнктурою. Це можна пояснити національною приналежністю дослідників до держав, які в різні історичні періоди панували на Буковині.

Перший період визначається приєднанням Буковини до Австрії і процес наукової розробки діяльності Православного фонду започатковано працями тогочасних державних діячів, військовослужбовців і чиновників краю Г. фон Сплени [3], К. фон Енценберга і В.Балша. На особливу увагу заслуговує зміст двох доповідних записок голови військової адміністрації Буковини генерала барона Габріеля фон Сплени, направлених у Придворну військову раду. В них знаходимо важливі відомості про культурно-релігійну та соціально-економічну ситуацію на Буковині, становище Православної церкви до початку секуляризації її майна, де власне закладено передумови створення Релігійного фонду, суспільно-політичні настрої напередодні та після приєднання території краю до Австрії.

Для даного дослідження важливішою є друга записка, де міститься розгорнутий аналіз суспільно-політичного, релігійно-церковного життя краю, адміністративні вектори впорядкування економічної діяльності на Буковині. Додатково чиновник подає власні пропозиції щодо вдосконалення фундаментальних царин суспільної діяльності, оскільки саме генерали краю Г.Сплени і Енценберг стояли у витоків формування буковинського Православного релігійного фонду. Згаданий опис має велике значення для дослідження історичної спадщини Релігійного фонду, незважаючи на те, що робота написана за кілька років до його створення. Проте применшувати значення даної розвідки не варто, оскільки вона виступає своєрідним звітом стосовно церковної власності, яка через кілька років була зібрана до Православного фонду. На основі аналізу власних описів майна Церкви, генерал написав листа цісарю з пропозицією секуляризувати церковне майно. Крім того, на вимоги часу з допомогою світської влади заодно впорядкувати церковну організацію на Буковині. Отже, цілком можна погодитись з висновками перекладачів (О.Д. Огуй та М.М. Сайко) у передмові до цієї книги, про те, що «Опис Буковинського дистрикту» генерала Сплени може вважатися одним з найбільш цінних джерел з історії Буковини» [3, с. 10].

Австрійська історіографія другої половини ХІХ – початку ХХ ст. представлена низкою важливих досліджень з історії окремих сфер діяльності Православного фонду. Сюди можна віднести публікації та узагальнюючі роботи таких фахівців, як Ф.Вікенгаузер [17, 18], Ф.Ціглауер [19], Е.Фішер [2], Р.Кайндль [1]. Розробка досліджуваної проблеми в авторських студіях здебільшого носить фрагментарний характер. На особливу увагу заслуговує робота Ф. Вікенгаузера, присвячена церковно-релігійному життю на Буковині. Однак, для наших студій найбільш змістовними є його дослідження, які стосуються минулого буковинських монастирів південної частини краю, зокрема – Солка, Гомор, Св. Онуфрія, Воронеж, Путна та інших. Це дає змогу розглянути систему господарської і економічної діяльності чернечих осередків, яка дозволяла забезпечувати власні фінансові

потреби. Аналіз праць Ф. Вікенгаузера дає підстави зробити висновок про необхідність створення Православного фонду. Не менш цінними є його праці: «Документи монастиря Молдовиця» (1862, Відень), «Гореча: до питання про історію міста Чернівці» [17, 18].

У роботах інших дослідників здебільшого аналізується економічне становище Буковини, його адміністративний устрій, міжнаціональні стосунки, спроби визначити автохтонність місцевого населення тощо. Дані студії стосуються також і церковної історії краю, що дозволяє вивчити умови створення Релігійного фонду, реакцію населення і духовенства на такі дії. Незважаючи на це, необхідно констатувати, що авторські висновки часто-густо є односторонніми, спрямовані на аполегетизацію та ідеалізацію австрійської влади. Зокрема, найяскравішим прикладом є робота Ф.Ціглауера «Історичний нарис Буковини періоду австрійської військової окупації». Однак, у даних працях залучена архівна база Відня та значний фактологічний матеріал, що, з одного боку, свідчить про серйозний науковий рівень розробки, а з іншого, ці роботи мають високий показник цитованості [19].

Наукові дослідження, що висвітлюють церковно-релігійну структуру Буковини, вийшли на якісно новий рівень з відкриттям Чернівецького університету, оскільки інституція об'єднала низку вузькоспеціалізованих фахівців по даній проблемі. З кінця XIX – поч. XX ст. публікуються розвідки з історії та краєзнавства, в яких розглядаються питання історії релігійного життя краю. Власне окремих студій, предметом дослідження яких виступає діяльність Православного фонду в цей період, надруковано не було.

Ще одним фундаментальним дослідженням минулих епох є праці Р.Кайндля [1]. В них поміщено історичний огляд та опис адміністративного устрою столиці Буковини. Автор також не залишає поза увагою церковне життя визначеного регіону, наголошуючи на низькому рівні освіти серед духовенства. Дослідник аналізує адміністративні питання, що безпосередньо стосуються системи управління Православного фонду, та наводить окремі особливості з його діяльності. Автор описує фундаментальні архітектурні споруди міста, серед яких можна виділити кам'яні церкви – Св. Параскеви, Свято-Духівського кафедрального собору та резиденцію буковинських митрополитів, до будівництва яких фінансово долучився Релігійний фонд. Загалом Р.Кайндль розглядає різні аспекти суспільно-політичного, економічного життя краю. Проте він особливо акцентує увагу на вивченні історії Православного фонду, яка знайшла своє відображення в окремій науковій праці. Р.Кайндль детально описує процес створення Фонду, торкаючись історії монастирів, майно яких склало його основу. Автор подає історичні дані його діяльності, що суттєво доповнює історіографічний корпус з висвітлення проблеми. Йому вдалося ввести до наукового обігу значну кількість актового матеріалу, яким фактологічно доповнив розвідку діяльності Православного фонду [1].

У спільній роботі К.Козака і Е.Фішера «Краєзнавство Буковини» [2] відзначаються позитивні моменти в утворенні Фонду, що безумовно створило потенційну динаміку розвитку Церкви і підняло рівень життя населення Буковини. Другу частину останнього розділу наукової праці присвячено умовам, які посприяли створенню церковної інституції. Автори висвітлюють суспільно-релігійні процеси в адмініструванні Православного фонду та звертаються до проблемних питань освіти, де Церковний фонд відіграв вирішальне значення і заклав підвалини її розвитку [2].

Однією з найповніших історико-краєзнавчих розвідок кінця XIX – початку XX ст. стала книга, підготовлена офіцерами крайової жандармерії з нагоди 50-ї річниці правління цесаря Йосифа I «Буковина. Загальне краєзнавство» (1899) [7]. Матеріали до книги було зібрано й опрацьовано працівниками крайової жандармерії Буковини. Змістове наповнення роботи поєднує історію краю й усі сфери життя мешканців. Фокус авторської мети спрямовувався на австрійську монархію, де культивувалася успішна політика Франца Йосифа I. У книзі виділено в окремий розділ нарис з історії Православного релігійного фонду Буковини, де укладачі коротко описали історію його створення, принципи адміністрування та економічний потенціал станом на 1900 р. Така увага до Православного фонду пояснюється його провідним становищем у Православній церкві та релігійному житті Буковини. Однак,

написана робота не розкриває справжніх мотивів секвестрації монастирських володінь і їхнього закриття. Автори вдало висвітлюють позитивні сторони утворення і діяльності Православного фонду, залишаючи поза увагою недоліки адміністративної політики, державно-церковних відносин і їх деструктивного впливу на процес розвитку дрібних селянських господарств [7].

Сучасні наукові розвідки, що стосуються проблем Православного фонду, органічно доповнює праця австрійського науковця К.Шарра [4], який активно займався збором матеріалів по даній проблематиці. Зокрема, дослідник цікавиться його історією, локацією, кадастром земельних наділів, співвідношенням механізмів управління майном світської і духовної влади, емпіричними процесами управління інституцією в австрійській і румунській періоди. К.Шарр, використовуючи новий методологічний ресурс і потенціал, зумів з іншого боку пролити світло на роль Православного фонду і церкви для суспільно-політичних та культурних цінностей Буковини. Це дає змогу дати об'єктивну оцінку формам, методам роботи та функціям Православного фонду, базуючись на архівних матеріалах Відня, Бухареста і Чернівців. На відміну від своїх попередників, науковець високо оцінює професіоналізм австрійських адміністраторів, не створюючи ідеологічно обґрунтовані політико-територіальні претензії на Буковину Австрійської держави. Він розглядає суспільно-політичної реальності крізь призму діяльності церковної інституції – Православного релігійного фонду. Результати дослідження К.Шарра уможливають проведення об'єктивного аналізу, висвітлення колізійних проблем виникнення і діяльності Фонду, його місця в суспільно-політичній царині на відміну від румунських колег. На основі компаративного підходу до вивчення проблеми можливо провести паралелі різних авторських візій «синхронних» питань: румунських, австрійських, російських і українських науковців [4].

Другий період в історії вивчення окресленої проблеми представлений роботами румунських авторів. Даний етап характеризується інтенсивнішими дослідженнями діяльності Православного фонду, оскільки до цього часу окремі проблемні питання його створення та функціонування розроблено фрагментарно і симптоматично, тож залишилося багато актуальних проблем, що потребували належного наукового висвітлення. Протягом XIX – першої пол. XX ст. побачили світ окремі фахові статті і монографії, присвячені проблемам існування Релігійного фонду, системи управління та процесу його ліквідації. В означеному контексті варто згадати фундаментальні роботи Іс. Ончула «Греко-православний релігійний фонд в Буковині. Формування, розвиток і сучасний стан» (1891) [14], Л.Германа «Проблема церковної історії в Буковині» [8], І.Ністора «Історія Православного фонду в Буковині» (1921) [13], А.Мораріу «На захист Митрополії, нашого богословського факультету та Румунського православного церковного Фонду Буковини» (1937) [11], Д.Дана «Заступництво греко-православної церкви в Буковині» (1904) [6], Г.Сирбу «Роздуми щодо адміністративного правління Румунським церковним фондом Буковини з минулого і сучасного» (1931) [15]. Однак, дані праці не заповнили нішу об'єктивного вивчення проблеми, а навпаки, на наш погляд, згадані студії характеризуються однобічністю аналітичних суджень, оскільки автори розглядали Православний фонд виключно як румунську інституцію і не визнавали причетність українців до його активів. Це призвело до викривленого розуміння діяльності та місця Православного фонду на Буковині.

В означеному контексті Іс. Ончул детально розглянув та висвітлив історію закриття монастирів поряд із створенням з секуляризованих монастирських володінь Православного релігійного фонду. Він детально описує період від створення Релігійного фонду і майже до кінця XIX ст., систематизує інформацію відповідно до історичних змін в адміністративній структурі Буковини. Дослідник конкретизує господарську діяльність у маєтках Релігійного фонду, починаючи з кадрового забезпечення і закінчуючи економічними даними. Науковець вводить в історіографічний обіг багато фактологічного матеріалу, розглядаючи його в австрійській час виключно як церковну інституцію. Помітним є його вклад в церковну історію Буковини, адже Ончул прослідковує рух церковної власності, починаючи від управління нею монастирями і закінчуючи XIX ст. [14].

Характерною особливістю деяких румунських авторів є те, що вони мали безпосереднє відношення до діяльності церковної інституції, приймаючи безпосередню участь в її адмініструванні (І.Ністор, Г.Сирбу, А.Мораріу). В контексті висвітлення історії Православної церкви Буковини, автори підкреслюють актуальність економічної діяльності Православного фонду. Цікаво, що авторські візії часто неоднозначні, оскільки одні вважають, що Православний фонд є корисним для церкви, а скасування монастирів є відродженням справжнього чернечого життя (Л.Герман); інші намагаються обґрунтувати право румунської етнічної спільноти на активи Фонду, при цьому відверто демонструють свою зневагу до українців, називаючи їх «зайдами з Галичини», «асимільованими румунами» (І. Ністор). Зокрема І. Ністор [13], будучи де-факто управляючим буковинської митрополії, відстоював позиції приналежності Релігійного фонду до національних інтересів румунів, більше того усі богослужіння, проповіді і навчання релігії мають бути виключно румуномовними. Професор І.Ністор – міністр-делегат Буковини, ректор Чернівецького університету відверто не приховує свого пієтету до румунів, крізь призму таких настроїв досліджує минуле Православного фонду Буковини, цілеспрямовано підтримує прорумунських ієрархів, а інших критикує. З огляду на це, він помилково стверджує, що користуватися ресурсами Православного фонду має тільки румунське населення Буковини. Низка державних діячів розглядали можливість націоналізувати його ресурси. Доволі детально автор описує румунсько-українське протистояння у церковній царині. Ключова ідеєю в роботах румунських дослідників – тримати ідеологічний курс до «Великої Румунії».

І. Ністор написав також окрему монографію, де поетапно розглядає витoki власності Фонду ще з часів молдавських господарів. Автор аналізує процес створення Православного фонду, наповнення його казни, збір та обмін майна тощо. Досліджуючи дану проблему, Ністор намагається проаналізувати зміну структурних процесів в організації церкви, задля того щоб начебто не загубити якусь власність церкви, ретельно її облікуючи [13].

Окремо можна виділити роботу Г.Сирбу [15], який працював секретарем землевпорядкування в уряді Я.Флондора і паралельно займав посаду генерального директора Церковного фонду. Дослідницькі студії якісно вирізняються з-поміж інших румунських наукових пошуків, оскільки на відміну від своїх колег автор дає об'єктивну оцінку ідеально налагодженій роботі Православного фонду. Він характеризує австрійський період діяльності Релігійного фонду як найбільш продуктивний, в результаті чого він став всесвітньо відомим. Дослідник розглядає дискусійні питання, пов'язані з передачею адміністрування Фонду архієрею, висловлюючи незадоволення і спротив цьому міністра-делегата І.Ністора. Г.Сирбу аналізує аграрну реформу і її вплив на земельні активи Церковного фонду, а також вивчає питання позик Австро-Угорщини з рахунків Фонду. Беручи до уваги соціально-політичні та економічні умови після Першої світової війни, автор зазначає, що ці позики не вплинули на загальний економічний стан Православного фонду у зв'язку з девальвацією крони [15].

Румунські церковні діячі написали ґрунтовні праці з історії буковинської Церкви часів Молдавського воєводства і церковного патронату, який досить ефективно функціонував у тісній взаємодії з Православним фондом. Зокрема, Д.Дан [6] дослідив історію Радівецької єпархії, а також видав у окремій етнографічній праці перелік публікацій буковинського кліру, що визначили піднесення румунського національного життя в краї. Йому належать такі історичні праці «Хроніка Радауць», «Опис монастиря і району Путна». Ці роботи дозволяють співставити науковий доробок румунських і австрійських учених [6].

Фактично початок ХХ ст. знаменується найбільшим піднесенням румунського шовінізму, де національно-зорієнтовані провідні кола розгорнули наукову діяльність для доведення корінної приналежності православної церкви Буковини до румунської. Це проявлялося як в обов'язковій і вищій системі освіти, так і в церкві, а найголовніше у роботі Православного фонду, вплив на який вони найбільше боялися втратити. Шовіністичні концепції румунських істориків впроваджувались у життя зрумунізованим духовенством при схваленні на це буковинського митрополита.

У цей час виникає потреба в апологетичних працях, спрямованих на відстоювання автономії Православної церкви Буковини разом з Православним релігійним фондом. Однією з таких робіт є апологія А.Мораріу [12], який стає на захист теологічного факультету і буковинської митрополії. Важливо, що захищати довелося від митрополита Буковини Віссаріона (Пуо), який виступав за зміну статусу митрополії, вносив розкол в освіту і управління Православним фондом. Він пропагував «нову» систему вибудованого устрою митрополії, що вело фактично до краху її автономії, знищення теологічної освіти, а адміністративні зміни управління Православного фонду вели до порушення його функціонування. Заклики митрополита призвели до негативних змін в автономній діяльності Православної церкви Буковини і Церковного фонду зокрема [11]. Видає А. Мораріу також брошуру, де розглядає проблемні питання Церковного румунського фонду. Найбільш гостро стояла проблема адміністративних змін у Фонді, що привело до порушень у його роботі [12].

Починаючи з другої половини ХХ – поч. ХХІ ст., в румунській історіографії вийшли друком комплексні праці, присвячені історії Православного релігійного Фонду Буковини. Зокрема варто виділити науковий доробок М.Якобеску [9, 10], С.Кліпи [5], Д.Валенчука [16]. Сучасна історична наука не втратила інтересу до проблем діяльності Православного фонду. Яскравим прикладом є монографія С.Кліпи «Церковний фонд в Буковині і його ліквідація 1948-1949». Автор висвітлює історію Православного фонду, починаючи з опису експропрійованого монастирського майна й закінчуючи його ліквідацією, подає багато статистичних даних його економічної роботи. С.Кліпа вводить в науковий обіг актови і наративні матеріали, які впродовж існування Православного фонду визначали та регламентували вектори його роботи. Він у своїх висновках цілком закономірно засуджує втручання влади в справу Фонду і вилучення коштів з його каси. У монографії згладжуються всі негативні моменти, що мали місце в управлінні Фондом румунських властей. Ліквідацію Релігійного фонду автор приписує Радянському Союзу, однак це був спільний проект з румунською владою [5].

Ще одна окрема монографія з означеної проблеми видана 2010 р. «Православно-румунський церковний фонд в Буковині (спірні питання)» священником Д.Валенчуком. На основі історіографічного матеріалу, зібраного його попередниками, зроблено спробу підсумувати та узагальнити фактологічний матеріал. Дослідник намагається розглянути колізії в діяльності Православного фонду, при цьому полемізуючи зі своїми попередниками. Автор опирається на архівні матеріали та матеріали преси, оскільки вважає, що тільки вони дають можливість об'єктивно передати і зрозуміти тогочасну ментальність. Д.Валенчук обґрунтовує законність конфіскованого майна, яке не належить державі, а відноситься тільки до румунської етнічної спільноти. Але в обґрунтуванні створення Релігійного фонду чітко було визначено, що його активи будуть йти на благо всього краю і їх жителів. Не було розмежовано русинів і волохів у Православній церкві, та й взагалі Австрія не досліджувала етнічної складової жителів Буковини. Тому дана робота, маючи чітко виражене національне забарвлення, не може претендувати на неупереджене дослідження. Варто також відмітити оригінальність викладу матеріалу в монографії, що суттєво вирізняє її з-поміж інших праць [16].

Даний період в історіографії проблеми характеризувався більшою кількістю фахових праць, однак в них простежується ідея румунськості Православного фонду. При ґрунтовній критиці майже ідеальної системи управління австрійської влади, вони не приділяють великої уваги адміністративній неузгодженості і деструктивній роботі в структурі Фонду румунської влади. У кожній праці не залишається поза увагою етнічна приналежність жителів Буковини, а також протистояння румунів і українців на релігійному полі. Через це важко назвати об'єктивними окремі роботи румунських вчених, які намагалися через власні наукові доробки відстояти румунське походження Православного фонду, церкви і мешканців.

Аналізуючи означені два етапи історіографії Релігійного фонду, потрібно враховувати, що багато праць написано не істориками, а військовими службовцями, державними діячами та чиновниками. Тому їхні роботи можуть виступати одночасно і джерелами для досліджень.

Висновки. Підсумовуючи, можна констатувати, що проблема вивчення історії діяльності Православного фонду часто привертає увагу багатьох дослідників. Загалом, розглянуті нами етапи свідчать про актуальність питання від створення Православного фонду і до сьогодення. Перший етап історіографії вивчення становлення і функціонування Православного фонду, що відображений в роботах військових генералів, державних службовців краю і австрійських вчених, характеризується ідеалізацією управління церковною організацією, де впроваджена система державної церковності, подекуди негативно впливала на становище Фонду. Румунський період дослідження знаменується піднесенням фахових наукових робіт, предметом яких виступала діяльність Церковного фонду. Однак румунські апологети безпідставно спрямували студії на захист майна Православного фонду, ідеологічно обґрунтовуючи його приналежність до румунської етнічної спільноти. Тому більшість їхніх наукових візій не можуть претендувати на об'єктивність дослідження, хоча в них знаходиться багато фактологічного матеріалу і джерельної бази. Прикметним є те, що окремі автори перших двох періодів приймали безпосередню участь в адмініструванні Фонду, тому їхні студії є надзвичайно важливими.

Дослідження різних епох до середини ХХ ст. характеризуються накопиченням знань про причини створення, діяльність та вплив Православного релігійного фонду на розвиток Буковини, пошуком методів їх опрацювання. Різні періоди в історії Буковини породили неоднозначні твердження відносно конкретних історичних подій, що в більшості випадків національно забарвлені. Новий погляд на існування в структурі Церкви Православного релігійного фонду дозволить якісно узагальнити наявний історіографічний матеріал, проаналізувати його зміст та систематизувати його.

Література

1. Кайндль Р.Ф. Історія Чернівців від найдавніших часів до сьогодення / Р.Ф. Кайндль. – Чернівці: «Золоті литаври», – 2005. – 272 с.
2. Козак К. Краєзнавство Буковини / К.Козак, Е.Фішер – Чернівці: Золоті литаври, 2006. – 208 с.
3. Сплени Габріель фон. Опис Буковини=Beschreibung der Bukowina / Габріель фон Сплени / Пер. з нім., передмова і коментар О.Д. Огуя, М.М. Сайка. – Чернівці: Рута, 1995. – 110 с.
4. Шарп К. Православний релігійний фонд Буковини: культурна боротьба та націотворення у дзеркалі однієї інституції. / К.Шарп / Україна. Процеси націотворення. / Упор. Андреас Каппелер; пер. з нім. – К.: К.І.С., 2011. – С. 246-256.
5. Clipa S.T. Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui: 1948-1949 / S.T. Clipa. – Suceava: Editura Universității din Suceava, 2005. – 148 p.
6. Dan D. Das Patronat der griechisch-orientalischen Kirche in der Bukowina. – Czernowitz: Buchdruckerei Jakob Riemer, 1904. – 32 s. / Dan D. Patronatul in biserica ortodoxă din Bukowina // Candela. Foaie bisericească-literară. Anul 1903. – Cernăuți, 1903. – P. 635-643, 710-718, 787-796.
7. Die Bukowina. Allgemeine Heimatkunde: Буковина. Загальне краєзнавство / Переклад з нім. Ф.С. Андрійця, А.Т. Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 488 с.
8. Gherman L. *Problema Istorică a Bisericii din Bucovina*. / L. Gherman – București: Tipografia profesională, «Dimitrie C. Ionescu», 1914. – 32 p.
9. Iacobescu M. A fost Bucovina de ieri un «model» al Europei de mâine? Astăzi despre evoluția «celui mai mare trust» al patrimoniului național, Fondul Bisericesc. / Iacobescu M. / *Cernăuți-Tg. Mureș, in Almanahul cultural literar «Tara Fagilor»*, 1998. – P. 46
10. Iacobescu M. Din Istoria Bucovinei Vol. I (1744-1862) – De la administrația militară la autonomia provincială. / Iacobescu M. – București: Editura Academiei Române, 1993. – 550 p.
11. Morariu A. Intru apărarea Mitropoliei, a Facultății noastre teologice și a Fondului bisericesc ort. rom. al Bucovinei. / A. Morariu / Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editura Glasul Bucovinei, 1937. – 93 p.
12. Morariu A. Problema fondului bisericesc ort. rom. al Bucovinei. Cooperația in Bucovina Romanească, Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editura Glasul Bucovinei, 1928. – 27 p.
13. Nistor I. Istoria Fondului bisericesc din Bucovina. / Nistor I. – Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editura «Glasul Bucovinei», 1921. – 68 p.
14. Onciul I. *Der griechisch-orientalische Religionsfonds*, in Band: *Herzogtum Bukowina in Wort und Bild*. / Onciul I. – Wien: Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1899. – 349 s.
15. Sârbu G. Reflexiuni asupra administrației Fondului Bisericesc ort. rom. din Bucovina / G. Sârbu. – Cernăuți, 1931. – 263 p.
16. Valenciu D. Fondul Bisericesc Ortodox Roman din Bucovina: probleme controversate / D. Valenciu. – Campulung Moldovenesc: Biblioteca Mioria, 2010, – 260 p.

17. Wickenhauser F.A. *Geschichte des Bistum Radautz und des Klosters Groß-Skit.* / F.A. Wickenhauser. – Czernowitz: R. Eckard-sche Buchdruckerei, 1890. – 192 s.
18. Wickenhauser F.A. *Molda der Beitrage zur Geschichte der Moldau und Bukowina. Geschichte der Kloster Homor, Set. Onufri, Horodnik und Petrouz.* – Czernowitz: Druck von Rudolf Eckhardts Erben, 1881. – I. Band. – 247 s.
19. Ziglauer F. *Geschichte Bilder aus der Bukowina zur Zeit der osterreichischen Militarverwaltung.* – Erste Bilderreihe: Dargestellt im Spiegel der Denkschriften des kommandierenden Generals Freiherrn von Enzenberg. – Czernowitz: H.Pardini, 1893. – 176 s.

Mychajlo Hnydka

The peculiarities of creation and activity of Orthodox religious fund of Bukovyna: the interpretation of Austrian and Romanian Historiography

In the article the author analyzed the peculiarities of Orthodox religious fund of Bukovyna, that were presented in scientific visions of Austrian and Romanian scientists. It is pointed out that different historical periods and ethnicity of researchers contributed to the biased studing of the problem and generated ambiguous statements. It is mentioned that various scientific approaches and new methodology today enable the development of analytical researchment of issues of Orthodox fund that allows an unbiased study of the process of its creation and activity.

Keywords: Orthodox Fund, historiography, Bukovyna, research, Austrian scientists, Romanian scientists.

Надійшла до редакції 8.03.2015 р.